

בפאתי-ערב

רס"נ יונה

הפיכה ונולחנה בתימן

צנעא הפלוגות הראשונות של צנחנים ואנשי קומנדו מצריים ובאמצע אותו חודש צנחו צנחנים מצריים בצעדה. בכך השתלטו על צומת דרכים בו עוברות הדרכים המוליכות מסעודיה למרכזה של תימן. במחצית הראשונה של אוקטובר מנה עדיין חיל המשלוח המצרי בתימן כמה מאות חיילים, אולם במהרה הלך וגדל היקפו של חיל המשלוח עד שמנה בתקופת השיא, בקיץ 1965, למעלה מ-60,000 אנשי צבא. התערבותה הצבאית של מצרים הפכה מלחמת אזרחים מקומית לנושא מרכזי בתולדות המזרח-התיכון בחמש השנים האחרונות. לעתים, האפיל המאבק בתימן אפילו על הנושא הדומיננטי במערכת היחסים של מדינות האיזור — ישראל וההכנות „לשחרור פלשתינ הכבושה“. יתר-על-כן, אין ספק כי לתימן היתה השפעה, שאינה בלתי מבוטלת, על תוצאות מלחמת ששת-הימים.

מן הדין הוא שנבקש בחיבור בעל היקף המוקדש לתימן*, תשובה לכמה שאלות מפתח המתעוררות באורח טבעי אצל העוקב אחר ההתרחשויות והתפתחותן באזורנו, כגון:

- רקעה של ההפיכה ומטרותיה, והי שוני בינה לבין מרידות קודמות שפרצו מדי פעם בפעם נגד האמאם.
- מערך הכוחות הפנימיים בתימן.
- ההיתה ההפיכה פעולה פנימית, ואם לא, מהו הסיוע שקיבלו מנהיגי ההפיכה מגורמי חוץ ובראשם מצרים?
- מה היו מטרותיה של מצרים בהחד ליטה על התערבותה הצבאית בתימן?
- האם תכננה מראש את התערבותה? אלו סיבות ואיזה גורמים שיבשו את הערכת המצב של מצרים, והפכו את המלחמה לממושכת?
- השפעתה של ההפיכה בתימן על הנעשה בסעודיה ובמדינות דרום-ערב.
- השפעת המאורעות בתימן על הנעשה במצרים גופא ועל מערכת היחסים במישור הבין-ערבי.
- מהי עמדתם של גורמים נוספים —

יום השנה החמישי להפיכה הרפובליקנית, שפרצה ב-26 בספטמבר 1962 צויין זה עתה בצנעא, בירת תימן. הפיכה זו סילקה מצנעא את האמאם אל-בדר — אשר ביום ההפיכה מלאו שבעה ימים לעלותו לשלטון בעקבות מות אביו, האמאם אחמד. ההפיכה פתחה תקופה חדשה בתולדותיה של תימן, תקופה של מלחמת אזרחים אכזרית ועקובה מדם, אשר גרמה למאות אלפי קורבנות מקרב האוכלוסיה ואשר סיומה לוטה בערפל. המייחד מלחמת אזרחים זו והמעורר את התעניינות העולם ובמיוחד מדינות המזרח-התיכון בה, היא העובדה, כי להבדיל ממלחמות אזרחים אחרות, אשר הפכו תופעה נפוצה במאה ה-20 — ימים ספורים בלבד לאחר פרוץ ההפיכה הגיעו לתימן ראשוני החיילים, אותם שלחה מצרים לעזרתה של „האחות המהפכנית הצעירה“. ב-4 באוקטובר 1962 נחתו בשדה התעופה של

* יעל ורד: הפיכה ומלחמה בתימן — עם עובד, ת"א 1967.

מסדר-השבעה לצבא הרפובליקה בתימן

ארצות-הברית, בריטניה, ברית-המועצות, או"מ ועוד — לנעשה בחלק זה של המזרח-התיכון?

ספרה של יעל ורד — הנמנית על סגל עובדי משרד-החוץ ואשר מכהנת בשנים האחרונות כפרשנית "קול ישראל" לעניינים ערביים — נתברך בתיאור שוטף של הארועים בתימן עצמה כשהוא משובץ בהקשר הרחב יותר של ההתפתחויות במזרח-התיכון. הספר שלפנינו אינו רק הספר הראשון המוקדש לנושא כה חשוב הכתוב עברית, אלא, למיטב ידיעתי — הספר הראשון, שנכתב עד כה בשפה כלשהי, המתאר את תולדות ההפיכה בתימן. הספר מתחלק לשישה עשר פרקים, הסוקרים הן את המאורעות בתימן לפי סדר התרחשותם הכרונולוגי והן את המדינות והגורמים הנוספים, המעורבים בפרשה, תוך תיאור האינטרסים של כל אחד מהם באזור זה. הנושאים בהם דן הספר עונים לחלק נכבד מן השאלות שהוצגו לעיל.

מלחמת תימן וצבא מצרים

ראוי להתייחס בהרחבה לפחות לנושא אחד והוא השפעת מערכת תימן על כושרו ועל רמתו של צבא מצרים. בשנים האחרונות חזרו מפקדי הצבא המצרי מספר פעמים על שתי הכרזות:

● ריתוקו של הצבא לתימן אינו פוגע בסדר-הכוחות הכולל של מצרים ולכן אינו פוגע בחלקה במאמץ הכלל-ערבי ל"שחרור

לוחמים מלוכניים במפקדיו של האמאם

פלשתיין", כאשר במקום כל עוצבה שנשלחה לתימן הוקמה אחרת במקומה במצרים.

● תימן מהווה שטח אימונים בעל חשיבות עליונה להכשרתם של כוחות הצבא למילוי תפקידם העיקרי — השתתפות במערכה הסופית ל"שחרור פלשתיין". אמנם אין תנאים של תימן מאפשרים הפעלתן של עוצבות במתכונת מודרנית, טענו מפקדי הצבא, אולם החיילים המצריים, בתושייתם הרבה, השכילו להתאים עצמם ללחימה בתנאים משתנים. קצב האימונים ורמתם לא נפגעו — נהפוך הוא. יתכן, כי מפקדי צבא מצרים האמינו בהצהרותיהם, אולם המציאות שוללת באורח חד-משמעי תוכנן של הצהרות אלה. אמנם סדר הכוחות המצרי הכולל לא נפגע ועוצבות מילואים הוקמו כדי למלא מקומן של עוצבות שנשלחו לתימן. באופן זה גדל סדר-הכוחות, מאז סוף 1962, בכמה עוצבות חי"ר וכן חל גידול ניכר בהיקף הכוחות המיוחדים — הצנחנים והקומנדו. נוספו כלי תעבורה — בעיקר מטוסי תובלה ענקיים אנטונוב-12 ומסוקים מ-6. אולם היה זה גידול כמותי בלבד, גידול בלתי-אורגני. תוספת העוצבות מנעה גיוס סלקטיבי. חמורה עוד יותר היתה הפגיעה הדרסטית ברמת האימונים של הכוחות, במיוחד באימונים ברמה העוצבתית ובשיתוף-פעולה בין-חילי ובין-זרועי. מחיר ההרפתקה התימנית, במישור הצבאי בלבד, הוכח במלואו בקרבות ששת-הימים. בחינה אחרת שמצאה ביטוי בקרבות ששת-הימים היה משמעות הדיווח הלקוי, לעתים קרובות הכוזב, בכל הדרגים, דיווח שמנע בעד הפיקוד העליון את היכולת להערכת-מצב שקולה, מבוססת על נתונים מציאותיים (דוגמאות מתימן ניתן למצוא בפרקים הרביעי והשמיני, במיוחד עמ' 117).

הסתייגויות

אינני תמים דעים עם המחברת לגבי פרטים שונים הנזכרים בספר ואסתפק בהבעת הסתייגות בנושא אחד בלבד — התנגדות בשורות צבא מצרים להתערבות בתימן. המחברת מספרת, כי כבר בסוף אוקטובר 1962, נמצאו קצינים בכירים, שתבעו להפסיק מייד את ההרפתקה המסוכנת בתימן, באשר היא מעכבת את התעצמותו של הצבא המצרי ואף מחלישה אותו... (עמ' 65). כן יודעת המחברת לספר כי עאמר התנגד מלכתחילה לשיגורו של חיל-משלוח מצרי לתימן (עמ' 70, 111). אין ספק, כי היו ויכוחים כאלה, אבל קרוב לודאי שלא בחודשים הראשונים להתערבות, כאשר הנהגתה של מצרים כולה האמינה כי די בהופעת כוח מצרי קטן בתימן כדי לבסס ולהשליט את ההפיכה של סלא. קשה גם לקבל כפשוטן את ההשקפות, באשר למורל הכוחות בתימן כי "מקרי הפרת משמעת, אי-ציות לפקודות וסירוב לצאת אל החזית היו לחנון נפוץ בצבא צייתיני ביותר זה" (עמ' 63); ועוד "היו מקרים בתימן שקצינים מצריים, שסירבו לצאת לקרב הועמדו למשפט בפני בית-דין שדה, נידונו למוות והוצאו להורג בתימן" (עמ' 169). נראה שיש לא מעט הגזמה בקביעות כוללניות אלה. אך למרות זאת, לפנינו ספר בעל עניין רב ביותר, המאפשר לקנות דעת על תימן בחמש השנים האחרונות, על המאבקים הפנימיים בקרבה ועל המדיניות הנוספות המעורבות בפרשה זו — אם הרבה או מעט. אחת ממעלותיו של הספר, ולא הקטנה שבהן, הוא היותו כתוב בצורה שוטפת, קריאה ביותר — לעתים אפילו מרתקת. אני ממליץ על קריאת ספר זה בפני כל קצין בצה"ל, המתעניין במתרחש באזורנו והרוצה להבין את המסתור מאחורי כותרות העיתונים.

דרום- ערב הסוערת

המצרית בהנהגתו של עבד א-נאצר. מאז מבצע סואץ בשנת 1956 וביתר שאת מאז הפיכתו הכושלת של סלאם בתימן והתערבות מצרים במלחמת האזרחים המתחוללת שם מאז סוף 1962 — עליידי חיל משלוח של עשרות אלפי חיילים — הפכו מדינות חצי-האי ערב לחלק בלתי-נפרד מהתודעה וההתעניינות הכללית והן תופסות מקום נכבד בכותרות העיתונות העולמית. התפתחות זו ובמיוחד חלקה של מצרים בה והשפעתה על מערך הכוחות הבין-ערבי, יש בה עניין מיוחד לנו — הן כתושבי האיזור והן בהיותנו בעימות ישיר עם מצרים.

בימים אלה פרסמה הוצאת „מערכות“ את ספרו של העיתונאי הבריטי, דוד הולדן, ששימש במשך שנים כתבם של מספר עיתונים חשובים — ביניהם ה„טיימס“ הלונדוני — באיזור. בעברית נקרא ספר זה בשם „שעון-החול“*; כותרת המשנה היא — „דרום-ערב הסוערת“. אולם דומה, כי שמו המקורי של הספר „פרידה מערב“ תואם יותר את תוכנו. „פרידה מערב“ הלא היא פרידתה של בריטניה מחבל ארץ זה, אחרי שהיתה מעורבת בו מאז ראשית המאה ה-19, כאשר ממשלת בומבי ראתה צורך לשלוח לים הפרסי משלחת ימית

עד לפני שנים מעטות, היה חצי-האי ערב עבור מרבית בני-תמותה רגילים לא יותר ממושג מעורפל במפת קיר גיאוגרפית בקנה-מידה של אחד לכמה מיליונים. להוציא מספר דקות אשר הוקדשו בעת שעורי ההיסטוריה לדיון בעלייתו של הנביא מוחמד ובהתפשטות האיסלאם, דומה, כי מורינו לא הקדישו תשומת לב יתירה לחבל ארץ זה. מדי פעם הוזכרו מדינות האיזור בהקשר עם תפוקת הנפט העצומה שלהן (ב-1964 הופקו במדינות המפרץ-הפרסי למעלה מ-350 מליון טונות נפט גולמי — כשליש מהתפוקה הכללית של העולם הלא-קומוניסטי. שני-שלישים מרזרבות הנפט המוכרות בעולם הלא-קומוניסטי נמצאים במדינות אלה או במימי המפרץ). אולם כמעט ולא הובאו לידיעתנו כל פרטים על אודות המדינות עצמן, האוכלוסיה ותנאי חייה, הקבוצות השליטות וכו'... ייתכן והיינו מסתפקים בידע כללי זה, בשנים הבאות, אילו לא התערבותו הישירה של גורם-חוץ, לכאורה זר — הוא הלאומיות

* „שעון-החול“ מאת דוד הולדן, בתרגומו העברי של א. בן-נחום, „מערכות“, אוגוסט 1967.

כדי להילחם בשודדי הים, אשר הפריעו לשיט החפשי. אמנם, לא היה זה שלטון כיבוש קולוניאלי, כפי שהיה מקובל במדינות אחרות באסיה ובאפריקה; לרוב, נמנעה בריטניה במתכוון מהתערבות ישירה בענייניהן הפנימיים של נסיכויות המפרץ. אולם, בתוקף הסכמים וחוזים, התחייבה בריטניה לשמור על בטחונם של השליטים המקומיים, ולייצגם בענייני החוץ שלהם. ממשלת בריטניה שיגרה "יועצים", אשר השפעתם על ההתפתחות בנסיכויות היתה רבה ביותר. פרידת בריטניה מהאיזור, זוהי המשמעות של שם הספר. אך, הקריאה מצביעה על פרידה נוספת: פרידת מדינות האיזור מאורח חיים מסורתי, מצורת שלטון שבטי-פטריארכלי בו נהנה השליט, בתוקף מסורת של דורות, משלטון בלעדי כלייכול.

הכמיהה לעצמאות

ההתפתחות הטכנולוגית העצומה של המאה העשרים, על השינויים החברתיים והתרבותיים שהביאה בכנפיה, לא פסחה על חבל ארץ זה. זכויות הנפט, אשר הוענקו לחברות הגדולות להפקת נפט — תחילה חברות בריטיות ואמריקאיות, אליהן הצטרפו, במרוצת השנים, חברות יפניות, איטלקיות, צרפתיות ואחרות — הביאו בעקבותיהם מומחים, טכנאים ופועלים זרים, השונים תכלית שינוי בתרבותם יבצורת חייהם מכל אשר פגשו בחצי-האי. לאלו נוספו במרוצת השנים עשרות אלפי פועלים מקומיים, אשר חיקו את מעשיהם של הזרים. התפתחו חינוך-מקצועי וחינוך כללי, נבנו מרפאות ובתי-חולים, נסללו כבישים, הוקמו נמלים ושדות-תעופה. הפועלים המקומיים התארגנו באיגודים מקצועיים, אשר אולי יותר מכל היו נתונים להשפעתם של רעיונות זרים "מתקדמים". עם ההתארגנות המקצועית נולדה התודעה הפוליטית, הדרישה לעצמאות מדינית מהשלטון הזר והשאפה לשינויים בצורות הממשל המסורתיות. לא תמיד השכילו בעלי שאיפות אלה להבין את התוצאות האפשריות במקרה ודרישותיהם אכן תתגשמה; אולם, זהו אופיין של התנועות הלאומיות בכל חלקי העולם.

במספר נסיכויות ומדינות — דוגמת עדן וכווית — זכו התנועות הלאומיות להישגים של ממש (כווית זכתה לעצמאותה המלאה בשנת 1961 ואילו הכוחות הבריטיים יפנו את עדן לא יאוחר מראשית 1968). באחרות — דוגמת עומאן ומסקאט — עדיין אין הצלחתן מלאה, אך גם בנסיכויות הנמנות על הקבוצה האחרונה, מנהלים השליטים המקומיים מלחמת "מאסף" בלבד. את מחוגי השעון, אפילו יהא זה שעון חור, אי אפשר לעצור או להסיג. קשה לפסוק באופן כולל וחד-משמעי, אם שינוי זה הוא לטובה או לרעה, וגם למחבר הספר אין דיעה ברורה העל-כך, ומן הראוי להביא מדבריו: "אם תהיינה התמורות שתתחוללנה לטובה ולא לרעה, על זאת לא אתנבא. יש אומרים, כמובן, לרעה, וכל מה שבא במקום הציביליזציה בעלת השלימות של העבר, אינו אלא בן כלאים ממזרי של ערב העתיקה והמערב החדש, שהתוקפנות גוברת בו על האצילות, תאוות הבצע על הנדיבות והליכות הנימוס האיטיות והמסוייגות של המדבר נדחקות הצידה מפני הרמיות הגסות של התרבות המסחרית... (אולם) לא כל העבר היה נאצל או רומנטי ואף העתיד, לא כולו יהא הרוס כהשערתם של רואי השחורות" (עמ' 288).

בלשון חיה ושוטפת, מתאר המחבר את מדינות חצי-האי בזאת אחר זאת: מעדן ונסיכויות הפדרציה של דרום-ערב, דרך סעודיה, תימן,

כווית, בחריין והנסיכויות הזעירות דוגמת אבו-דאבי וכלה בעומאן ומסקאט. רבים מתיאוריו מבוססים על גיסיון אישי של סיורים ברכב ובמטוס ועל שיחות ממושכות עם הנציגים הבריטיים ועם המושלים המקומיים, עם פועלים בדהראן שבסעודיה ועם בוגרי אוניברסיטאות אנגליות בכווית, הנמנים על הקבוצה אותה הוא מכנה כ"דם חדש". גיסיון אישי זה נותן לספר מימד של אוטנטיות. אשר לעתים יש בה סכנה של תרגום חוויות אישיות ללשון של הכללה (הדבר בולט מאוד בפרק המוקדש לסעודיה, בו מתוארת תמונה קודרת של מחדלים וחוסר-מעש, של שלטון ביורוקרטי אדיש ובלתי יעיל, של עקיפת החוק המוסלמי הקפדני בדבר איסור משקאות חריפים על-ידי שוק שחור פורח, ועוד). אולם על אף זאת, אין זה רק ספר זכרונות אישיים, אלא הושקעה בו גם עבודת מחקר רבה של איסוף עובדות ופרטים להארת הרקע ההיסטורי החיוני להבנת המציאות העכשווית והתצפית לעתיד. שילוב זה של אינפורמציה מדעית וגיסיון אישי הם המעניקים לספר את חשיבותו.

בריטניה ודרום ערב

מעמדה של בריטניה באיזור הוא, לדעת המחבר, רב סתירות וליתר דיוק דיאלקטי, באשר יהיו מעשיה ופעולותיה אשר יהיו, טומנים הם בחובם את סוף שלטונה. בעדן, בפדרציה, בבחריין ועוד היתה זו התערבותה היתרה, אשר עודדה וטיפחה את הקבוצות הלאומיות. שמאז 1956 תבעו את הסתלקותה, תביעה שתתגשם, בעוד חודשים ספורים. לעומת זאת, בנסיכויות הקטנות בעומאן ובמסקאט מואשמת בריטניה בהתערבות מעטה מדי, התפתחות המאורעות והלחץ הגובר של ההסתה הנשמעת מקהיר, גורמים ללחץ גובר מצד שליטי מדינות זעירות אלו על בריטניה שזו תממש התחייבויותיה להגן על שלומם. במצב כזה "שוב לא תוכל בריטניה להימנע מהתערבות של קבע, אלא תהא קשורה ואחווה יותר מאי פעם בכל ענייניה של הסולטנות (המחבר מתייחס לסולטנות עומאן ומסקאט) — עד שיום אחד יסתבר, שכה הרבתה לסייע לשינוי פניה של הארץ, עד כי לפניה הברירה לצאת בכבוד או להיות מושלכת החוצה, כשתבוא המהפכה הפוליטית בעקבות התמורות הכלכליות והחברתיות שלה" (עמ' 287). זהו גורל דיאלקטי, אשר במישור הספרותי ניתן להשוותו עם טרגדיה יוונית.

מצרים ודרום ערב

תוך קריאת הספר, חוזרת וצפה דמותו של שליט מצרים גמא' עבד אן-נאצר. מסתבר כי "צאות אל ערב" ו"קול קהיר" נשמעים לא רק בעדן ובתימן אלא גם בנסיכויות הזעירות והנידחות ביותר ודומה, כי ככל שהמדינה שמדובר בה נחשלת יותר גדול ההד שמעוררים שופרות התעמולה המצרית בזעקתם: "ערבים! מדוע אינכם מתקוממים נגד האימפריאליסטים הבריטיים? נשליך החוצה את הכלבים הזרים ואת כל אלה הבוגדים בערביות!" אם נשוה הכנסה שנתית ממוצעת לנפש במדינה דוגמת כווית, אשר לדברי המחבר הגיעה ב-1964 ל-1200 דולר, עם הכנסה שנתית ממוצעת לנפש באותה שנה במצרים, "המפכנית", שלא עלתה על 125 דולר, נבין מה מריץ את נאצר למרחקים, כדי למצוא פתרון לבעיותיה של ארצו. בהקשר זה בולט, כי חסידי רעיון האיחוד הערבי, נוסח נאצר, מתרבים ככל שהם מרוחקים. שלוש השנים של איחוד סורי-מצרי

תרמו, יותר מכל אמצעי הדיכוי, לצינון הרוחות הפרוניאציות במדינות דוגמת ירדן ועיראק. תימן הנשלטת בפועל זה חמש שנים על-ידי מצרים, היא ללא ספק, אחד הגורמים החשובים שהביאו לעלייתו של הפלג הלאומי העצמאי בעדן — "חזית השחרור הלאומית" — על חשבון ירידת מעמדו של הפלג המזוהה עם מצרים — הפלוסי. מדינות דוגמת כווית, הנמנות על קבוצת המדינות "שיש להן", אינן נוטות להתחלק בעושרן עם אלה "שאינן להן" ובראשן מצרים (אמנם, כווית משלמת מאז קבלת עצמאותה בשנת 1961, "מס" קבוע למצרים, המסתכם בעשרות מיליוני ליש"ט לשנה; אולם זהו סכום פעוט בהשוואה להכנסתה השנתית). משום כך, ניצבת השאלה האם העתיד המהפכני אותו צופה המחבר למדינות האיזור הוא באמת בלתי נמנע, האם חייב עתיד זה להיות בהכרח מזוהה עם מצרים. נדמה, כי הצגת הדברים על-ידי המחבר בנושא זה הינה פסקנית מדי. אין זה מן הנמנע, כי נסיון של

המדינות שמגען ישיר עם מצרים, כשהוא מלווה בפעולות פיתוח קונסטרוקטיבי יביאו לגיבוש הדרגתי של צביון לאומי מקומי ועצמאי — יתכן תוך קשר פדרטיבי, או צורת התקשרות אחרת, בין הנסיכויות — במטרה ברורה להדוף את ההסתערות המצרית. נראה, כי זו הדרך בה הולכות עדן וכווית.

★ ★ ★

לפנינו ספר מעניין ובו שפע של אינפורמציה חשובה לגבי חבל ארץ, אשר למרות ריחוקו הגיאוגרפי היחסי, יש בהתפתחותו עניין רב עבורנו. תרומה חשובה עבור הקורא, שאינו בקיא בפרטים, הן הערות השוליים של מר א. סופר המאירות ומבהירות פרטים שונים. מר סופר הוסיף אחרית דבר, המעדכנת את המתואר בספר עד לחודשים אלה ממש. לספר נלווים מפות מספר, המסייעות בזיהוי מדינות ומקומות וכן מספר צילומים.

ליל החפירות

(המשך מעמ' 24)

מקלע ה"גוריונוב", אשר נותר שלם לאחר חיסול צוותו. "גוריונוב" זה הופנה בצדוד רחב לעבר גוש חיילים מצריים, באיזור המנהלתי של דרום-מערב המתחם.

לסיום: מטענים כפולים של חומר נפץ

סמוך לשעה 0800 קיבל יוסקה את דיווחם של הלוחמים בגבעה המבוצרת: "היעד טוהר, התחמושת אזלה". הוא הורה, איפוא, לקציין-המודיעין אלי להחליף את כובשי המוצב במחלקה אחרת.

החילופים בוצעו, ויוסקה עצמו החליט לעלות לראש הגבעה; אך עוד בטרם הגיע למרגלותיה דיווח לו דוד, מפקד המחלקה הרעננה של פלוגה ג': "חיילים מצרים יורים מתוך בונקרים!" יוסקה עלה, ויחד עם המ"מ וחיילים אחדים עבר מבונקר לבונקר ומקטע-חפירה למשנהו בטיהור נוסף.

השעה הייתה 0930. שקט שרר מסביב, ואף קרב השריון-בשריון בלב המתחם דעך וגווע. יוסקה חפץ לראות כיצד נבנו המצודות המצריות שכל הרימונים אשר הוטלו לתוכן לא היה בכוחם לחסלן. בדרך הצטרף אליו דוד המ"מ, ואחר כך חייל נוסף. פתאום נורו צרורות אחדים — מתוך בונקר שנסרק קודם לכן לא פחות משלוש פעמים — ושלושה חיילים מצרים הגיחו מתוכו וקפצו לתוך השוחה. החייל נפצע בעינו ברסיס — וכרע תחתיו. יוסקה והמ"מ קפצו אינסטינקטיבית

לתוך החפירה. הם השיבו אש אך לא פגעו בחיילים המצריים. יוסקה התרומם, זינק צעדים ספורים קדימה — והטיל רימון לתוך השוחה. שניים מתוך שלושת המצרים נקטלו במקום, ואילו השלישי חוסל בניסיונו לחזור אל הבונקר.

"זה לא עסק!" רתח יוסקה. הוא קרא לקציין-החבלה, מיכה, ותוך דקות ספורות עובדה תכנית-פעולה; מטעני-חבלה כפור לים בני עשרה קילוגרמים הוכנו, הוטלו לתוך הבונקרים והופעלו מבחוץ. בדרך זו הועפו באויר חמישה-עשר בונקרים. בשעה 1015 — מסביב כבר נדם הכל זה מכבר — הובלו אחד-עשר חיילים מצריים אל המכלאה המאולתרת, למרגלות החפירה המזרחית התחתונה. לפני שירד יוסקה מן הגבעה, מנה בחפירות קרוב לשמונים גויות של חיילי-אויב.

★

בתוך המתחם, לאורך הכביש ומשני צדדיו, חנו השריונים של ששון. משאיות-אספקה קרבו אליהם והביאו דלק ותחמושת.

על קו הרכס נחת מסוק ופינה את אחרוני הפצועים. לא הרחק משם, בזחל"מ-הפיקוד שלו, ישב מפקד-האוגדה, האלוף אריק שרון, ושמע דיווח מפי מפקדי העוצבות.

ובאיזור החפירות — בהן עצמן ועל שפותיהן — רבצו החיילים של עופר, דבל'ה ויוסקה — זרועותיהם מקופלות מתחת לעורפם, קסדותיהם שמוטות קדימה להצל מפני השמש היר קדת — והתנמנמו, בניסיון להחזיר את גירעון-השינה של ליל-הקרב.